

Δευτέρα, 12 Ιουνίου 2023
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- α. Κόμμα Γ. Θεοτόκη
- β. Διχοτόμηση του χαρτονομίσματος
- γ. Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α. «κόμμα του Γεωργίου Θεοτόκη» (σχολικό βιβλίο, σελ.92-93):

Ήταν το πιο διαλλακτικό από τα άλλα δύο αντιβενιζελικά κόμματα του Δ. Ράλλη και του Κ. Μαυρομιχάλη και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β. «Διχοτόμηση της δραχμής» (σχολικό βιβλίο, σελ. 50):

Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα είχαν φτάσει σε πλήρες αδιέξοδο, λόγω της επαναφοράς (από την αντιβενιζελική παράταξη, που εν τω μεταξύ ανέλαβε την εξουσία) του Κων/νου και την –ως εκ τούτου- απόσυρση της κάλυψης του χαρτονομίσματος από τους Συμμάχους, λόγω επίσης του κρατικού ισολογισμού, που από το 1918 έκλεινε με παθητικό και, τέλος, λόγω του σκληρού και δαπανηρού Μικρασιατικού πολέμου. Τότε, λοιπόν, ο υπουργός Οικονομικών προχωρεί με νόμο στη σύναψη εσωτερικού αναγκαστικού δανείου ύψους 1.200.000.000. Ο τρόπος εφαρμογής του δανείου αυτού ήταν πρωτότυπος: Το κάθε χαρτονόμισμα κόπηκε στη μέση και το αριστερό μισό εξακολούθησε να κυκλοφορεί, αντιστοιχώντας όμως στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξί μισό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

γ. Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (σχολικό βιβλίο, σελ. 153):

Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.) με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η Ε.Α.Π. λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση

μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πληροφορία και δίπλα του τη λέξη Σωστό, αν η πληροφορία είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πληροφορία είναι λανθασμένη:

- α. Η ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα έγινε το 1881.
- β. Στη Β' Εθνοσυνέλευση του Αστρους συγκροτήθηκαν δύο ισχυρά κόμματα, των προκρίτων και των κλεφτοκαπεταναίων.
- γ. Με το Σύνταγμα του 1927 στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας τοποθετήθηκε βασιλιάς.
- δ. Στην Εθνοσυνέλευση του 1843-1844, στην τρίτη φάση της αντιδικίας αυτοχθόνων-ετεροχθόνων το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο θέμα των όρων εκλογής των βουλευτών.
- ε. Στις 14 Φεβρουαρίου 1913 αφαιρέθηκαν από το φρούριο της Σούδας οι σημαίες των Μ. Δυνάμεων και της Τουρκίας

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. Λάθος
- β. Σωστό
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Ποια ήταν η δομή και η οργάνωση του κόμματος των Φιλελευθέρων κατά την περίοδο 1910-1912;

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο, σελ. 91-92

Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχό του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση Λέσχης Φιλελευθέρων στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά

και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.

ΘΕΜΑ Β2

Ποιο ήταν το έργο που επιτέλεσε η πρώτη Κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας;

Μονάδες 13

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σχολικό βιβλίο σελ. 208

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καραμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετωπίστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι.

Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στη δημιουργία του προσφυγικού συνοικισμού της Ερμούπολης της Σύρου κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης (μονάδες 15) και
β. στους λόγους που οδήγησαν στην ανάδειξη της Σύρου σε ισχυρό ναυτιλιακό κέντρο μετά την Επανάσταση του 1821 (μονάδες 10).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι πρώτοι φυγάδες εις την άλλοτε έρημον ταύτην ακτήν της Σύρου ήσαν οι Κυδωνιείς. Ηκολούθησαν οι Χίοι [...], Σμυρναίοι, Κρήτες, Θεσσαλοί, Μακεδόνες και άλλοι. Ενταύθα κατέφυγε και μέγα πλήθος προσφύγων εκ της Τήνου, ιδίως μετά την πανώλη, ως και εξ άλλων γειτονικών νήσων. Οι ευρόντες άσυλον εις την Σύρον συγκατελέγοντο μεταξύ των πτωχοτέρων, διότι οι πλούσιοι συνήθως κατέφευγον εις τας Ιονίους νήσους και εις την Ευρώπην. Μετ' ολίγον όμως, ότε κατενοήθη η σπουδαιότης του λιμένος της νήσου δια την διεξαγωγήν του εμπορίου της Ανατολής, ήρχισαν να προσφεύγουν και πλούσιοι ομογενείς. [...] Οι εντόπιοι γενικώς εφέροντο προσηνώς* προς τους πρόσφυγας και ετήρουν μάλλον επιφυλακτικήν στάσιν απέναντι αυτών, διότι ενόμιζον, ότι ούτως απέφευγον την σύγκρουσιν είτε προς την ελληνικήν είτε προς την τουρκικήν κυβέρνησιν. Παρά ταύτα όμως [...], ανησυχουν εκ της διαρκούς προσελεύσεως και συσσωρεύσεως των προσφύγων εις την παραλίαν της νήσου. [...] Η αμφίροπος όμως στάσις των καθολικών κατά τας αρχάς της ελληνικής επαναστάσεως, ως και αι δια κτηματικούς λόγους κυρίως εγερθείσαι εν Σύρω έριδες μεταξύ εντοπίων και προσφύγων, ανέξesan** [...] την από αιώνων υπολανθάνουσαν θρησκευτικήν διαίρεσιν των κατοίκων. Πραγματικώς οι πρόσφυγες ελθόντες εγκατεστάθησαν εις γαίαις καλλιεργημένας και ακαλλιεργήτους, αι οποίαι ήσαν και οι περισσότεραι, ανηκούσας εις τους εντοπίους. [...] Το ότι εσημειώθησαν επεισόδια μεταξύ γηγενών και προσφύγων δια κτηματικούς λόγους δεν είναι διόλου άξιον απορίας.

* προσηνώς: με καλοσύνη

** ανέξesan: αναζωπύρωσαν

Απόστολος Βακαλόπουλος, Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 68-69 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Σε ζηλευτή θέση, πάνω στο σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη ή τη Μαύρη Θάλασσα με τα μεγάλα λιμάνια της δυτικής Μεσογείου, στο περιθώριο των συγκρούσεων του μεγάλου πολέμου, καθώς, επειδή οι κάτοικοι της άνω Σύρου ήταν καθολικοί, το νησί τελούσε υπό γαλλική προστασία κατά τη διάρκεια έναρξης του αγώνα, η πόλη του Ερμού θα γίνει, μέσα σε λίγα χρόνια, το σημαντικότερο κέντρο του εμπορίου του Αρχιπελάγους (Αιγαίου).

Χριστίνα Αγριαντώνη, Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης τον 19ο αιώνα, Αθήνα 1986, σελ.

84 (διασκευή).

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) Από το σχολικό βιβλίο σελ. 122 «Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης ... των ορθόδοξων προσφύγων» σε συνδυασμό με τις πληροφορίες του κειμένου Α.

Η περίπτωση της Ερμούπολης αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. Ο οικισμός αυτός βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες από όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους. Το πρώτο παράθεμα επιβεβαιώνει την προέλευση των προσφύγων οι οποίοι κατέφυγαν στη Σύρο, αναφέροντας ότι μεταξύ αυτών βρίσκονταν Χίοι και Κρήτες ενώ διευκρινίζει ότι οι Μικρασιάτες προέρχονταν κυρίως από τις Κυδωνίες και τη Σμύρνη. Το ίδιο κείμενο προσθέτει επίσης ότι εμφανίστηκαν και πρόσφυγες προερχόμενοι από τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία. Σύμφωνα με τον Βακαλόπουλο, πρώτοι από όλους τους πρόσφυγες εμφανίστηκαν στη Σύρο οι Κυδωνιείς. Πολλοί μάλιστα από τους πρόσφυγες που κατέφυγαν τελικά στη Σύρο προήλθαν από την Τήνο, την οποία αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν λόγω επιδημίας πανώλης, αλλά και από άλλα γειτονικά νησιά.

Η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση. Το κείμενο του Βακαλόπουλου προσθέτει επίσης ότι αρχικά κατέφευγαν στη Σύρο οι περισσότερο φτωχοί, ενώ όσοι διέθεταν χρήματα, προτιμούσαν να μετακινηθούν προς τα Ιόνια νησιά ή κάποιες ευρωπαϊκές χώρες. Το φαινόμενο αυτό όμως σταμάτησε σύντομα, επειδή έγινε αντιληπτή η σημασία του τοπικού λιμανιού για τη διεξαγωγή του εμπορίου στον ευρύτερο χώρο της Ανατολής. Μετά από αυτή τη διαπίστωση, σύμφωνα με το πρώτο από τα αποσπάσματα που δίνονται, άρχισε η Σύρος να αποτελεί πόλο έλξης και για εύπορους πρόσφυγες.

Οι ντόπιοι Συριανοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι. Το πρώτο κείμενο προσθέτει ότι αρχικά οι κάτοικοι της Σύρου φέρθηκαν με φιλική διάθεση και καλοσύνη προς τους πρόσφυγες, διατηρώντας παράλληλα μία σχετικά επιφυλακτική διάθεση. Η στάση τους αυτή προερχόταν από την αντίληψη ότι με αυτό τον τρόπο θα διατηρούσαν ίσες αποστάσεις τόσο από την κυβέρνηση της επαναστατημένης Ελλάδας όσο και από τους Τούρκους. Σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις ωστόσο, η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε σύντομα την επιφυλακτικότητα των γηγενών. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται και από το πρώτο κείμενο, το οποίο τονίζει την αυξανόμενη ανησυχία των κατοίκων της Σύρου όσο αυξανόταν η συγκέντρωση προσφύγων στην ακτή του νησιού τους. Η επιφυλακτικότητα των γηγενών εξελίχθηκε στη συνέχεια σε αντίδραση από την πλευρά τους, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Το κείμενο του Βακαλόπουλου μάλιστα επιβεβαιώνει το γεγονός ότι οι κτηματικές διαφορές προκάλεσαν εντάσεις μεταξύ των προσφύγων και των γηγενών, προσθέτοντας μάλιστα ότι θα έπρεπε να θεωρείται αναμενόμενη αυτή η εξέλιξη, αφού οι πρόσφυγες κατέλαβαν καλλιεργημένες και ακαλλιεργητες εκτάσεις που ανήκαν στους γηγενείς του νησιού. Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων. Τη σημασία της δογματικής διαφοράς για την επιδείνωση των σχέσεων ντόπιων και προσφύγων επιβεβαιώνει και ο Βακαλόπουλος, ο οποίος

συμπληρώνει ότι αυτή η διαφορά αποτέλεσε και την αφορμή για να αναδειχθούν οι προαναφερθείσες δογματικές διαφορές μεταξύ Καθολικών και Ορθοδόξων.

β) Από το σχολικό βιβλίο σελ. 20-21 «Στο ελληνικό κράτος, ... και αργότερα στην Αίγυπτο» σε συνδυασμό με τις πληροφορίες του κειμένου Β και στοιχεία του κειμένου Α.

Μετά την Ελληνική Επανάσταση και τις καταστροφές που υπέστη η ελληνική εμπορική ναυτιλία κατά τη διάρκειά της, στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό από αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο, όπως προαναφέρθηκε στο προηγούμενο υποερώτημα και επιβεβαιώνεται από το πρώτο κείμενο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου –όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα– ναυτιλιακού κέντρου. Η Χριστίνα Αγριαντώνη επιβεβαιώνει την ιδιαίτερα σημαντική θέση της Σύρου για την ανάπτυξη του εμπορίου, αναφέροντας ότι το νησί βρισκόταν στο επίκεντρο θαλασσιών διαδρομών, οι οποίες συνέδεαν τα λιμάνια της Κωνσταντινούπολης, της Θεσσαλονίκης και της Σμύρνης με τον Εύξεινο Πόντο και τα εμπορικά κέντρα της δυτικής Μεσογείου. Όπως προαναφέρθηκε εξάλλου, το πρώτο κείμενο επισημαίνει ότι η σημαντική θέση του λιμανιού της Ερμούπολης αποτέλεσε κίνητρο για να αναδειχθεί η Σύρος σε πόλο έλξης εύπορων προσφύγων ενώ στην αρχή είχε προσελκύσει μόνο τους περισσότερο φτωχούς. Το δεύτερο κείμενο προσθέτει επίσης ότι σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της Σύρου έπαιξε το γεγονός ότι το νησί της Σύρου βρέθηκε στο «περιθώριο» των πολεμικών συγκρούσεων της Επανάστασης επειδή η κοινότητα των Καθολικών κατοίκων της Άνω Σύρου τελούσε υπό την προστασία της Γαλλίας. Λόγω αυτού του γεγονότος μάλιστα, η Αγριαντώνη εκτιμά ότι η Ερμούπολη εξελίχθηκε στο περισσότερο σημαντικό εμπορικό κέντρο του Αιγαίου μέσα σε ελάχιστα χρόνια από την ίδρυσή της. Για την ανάπτυξη της Ερμούπολης ως εμπορικού κέντρου, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε επίσης, σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

ΘΕΜΑ Δ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- τον ρόλο του Κ. Κωνσταντινίδη στον αγώνα για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας (μονάδες 11) και
- τη στάση του Ελ. Βενιζέλου σχετικά με τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων και την αντίθεσή τους σ' αυτή κατά την περίοδο διεξαγωγής του Συνεδρίου Ειρήνης στο Παρίσι (μονάδες 14).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι προπολεμικές δεσμεύσεις των νικητριών Δυνάμεων περί εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης ως βάσης για την αναδιοργάνωση του μεταπολεμικού κόσμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη διατύπωση κάθε είδους εθνικών διεκδικήσεων. Επιπλέον, το ελληνικό κράτος είχε βρεθεί στην πλευρά των νικητών εν αντιθέσει με την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι [...] εξελίξεις αυτές δημιούργησαν στον Κωνσταντινίδη την αίσθηση του επείγοντος: «Συστάσει υψηλών φιλικών κύκλων δυναμένων ως εκ της θέσεώς των να γνωρίζωσι την εν γένει κατάστασιν, έκρινα καλόν να συγκαλέσω 22 Ιανουαρίου / 4 Φεβρουαρίου 1918 το Παμποντιακόν Συνέδριον εν Μασσαλία. [...]». Τα πράγματα για τον Κωνσταντινίδη ήταν ξεκάθαρα: οποιαδήποτε περαιτέρω καθυστέρηση της έναρξης των εργασιών του παμποντιακού συνεδρίου μεγιστοποιούσε τον κίνδυνο να μείνει η ποντιακή περιοχή εκτός νυμφώνος κατά τον τελικό διακανονισμό των εκκρεμών πολεμικών ζητημάτων.

Ελευθερία Κυφωνίδου, Ποντιακό Ζήτημα: Στρατηγικές επιλογής και αδιέξοδα, 1917-1922, Ιωάννινα 2022, σελ. 72 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας διατυπώθηκαν αναλυτικά στο υπόμνημα που υπέβαλε ο Βενιζέλος προς τη Συνδιάσκεψη στις 17/30 Δεκεμβρίου 1918. [...] Αναγνωρίζοντας τις αντικειμενικές δυσχέρειες που προέκυπταν λόγω της γεωγραφικής απομόνωσής του από τις υπόλοιπες περιοχές με πυκνό ελληνικό πληθυσμό, ο Βενιζέλος απέφυγε να διατυπώσει διεκδικήσεις για τον Πόντο. Η Ελλάδα, ακόμα και αν εξασφάλιζε τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων, δεν ήταν σε θέση να παρέμβει στρατιωτικά στην περιοχή προκειμένου να επιβάλει με τη δύναμη των όπλων, εάν αυτό απαιτούνταν, τη θέλησή της. Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι σοβαρές αμφιβολίες εκφράζονταν για τη δυνατότητα των Ποντίων να αντιμετωπίσουν μόνοι τους ενδεχόμενες τουρκικές πιέσεις, ο Βενιζέλος απέρριψε και τη λύση της ίδρυσης ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. Εισηγήθηκε, ωστόσο, την ενσωμάτωση του Πόντου [...] στη νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία, στο πλαίσιο της οποίας εικαζόταν ότι οι Έλληνες θα απολάμβαναν πλήρους ισονομίας και ισοπολιτείας, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση της παρουσίας τους και την ευημερία τους στις πατρογονικές τους εστίες.

Αντώνης Κλάφης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι»: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης, 1821-1923, Αθήνα 2019, σελ. 297, 300.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Στις αρχές Φεβρουαρίου 1919, αναπτύσσοντας ο Βενιζέλος στο Ανώτατο Συμβούλιο τις ελληνικές διεκδικήσεις, εξέφρασε την αντίθεσή του για τη δημιουργία Ποντιακής Δημοκρατίας και υποστήριξε την ένταξη της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος [...]. Όπως ήταν φυσικό όμως προκάλεσε και πάλι αντιδράσεις των Ποντίων, που στην Κωνσταντινούπολη εκδηλώθηκαν με την υποβολή υπομνημάτων προς τους αρμοστές των Δυνάμεων, στα οποία επαναλάμβαναν το αίτημα της ενώσεως με την Ελλάδα ή τουλάχιστον της δημιουργίας «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου».

Έφη Αλλαμανή και Κρίστα Παναγιωτοπούλου, «Το ζήτημα του Πόντου» στο: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', Αθήνα 1978, σελ. 113 (διασκευή).

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) (εισαγωγή προαιρετική: επιλογή στοιχείων από το σχολικό βιβλίο σελ. 249)

Η πολιτική που εφάρμοσαν οι νεοτουρκικές κυβερνήσεις απέναντι των Ελλήνων ήταν εξαιρετικά εχθρική και περιλάμβανε δυσμενή οικονομικά, εκπαιδευτικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά μέτρα, τα οποία επιβλήθηκαν γενικότερα στις χριστιανικές εθνότητες του κράτους. Η πολιτική αυτή, η οποία βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με τις εξαγγελίες του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής Γ. Ουίλσον, σχετικά με την αυτοδιάθεση των λαών, οδήγησε τους Πόντιους, κυρίως της Διασποράς, στη μεγάλη απόφαση να αγωνιστούν για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας. Τόσο οι Έλληνες της Διασποράς όσο και οι Έλληνες του ιστορικού Πόντου αναδείχθηκαν ως πρωτεργάτες στους αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας που καλύπτει την περίοδο 1917-1922. Ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους τους υπήρξε ο Κ. Κωνσταντινίδης από τη Μασσαλία.

(σχολικό βιβλίο σελ. 250)

Στην Ευρώπη λοιπόν, όπως προειπώθηκε, πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «Πολίτες του Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματά σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία».

Επιπλέον, η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. Το ιστορικό παράθεμα Α' επιβεβαιώνει τη συγκρότηση του συγκεκριμένου συνεδρίου, ενώ παράλληλα εξηγεί τους λόγους που οδήγησαν τον Κ. Κωνσταντινίδη προς αυτή την κίνηση. Από τη μία πλευρά κινητήριοι μοχλοί για την έντονη δραστηριοποίηση του Κ. Κωνσταντινίδη υπήρξε το γεγονός ότι πριν τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι Δυνάμεις της Αντάντ είχαν εξαγγείλει την πρόθεσή τους να εφαρμόσουν στην πράξη την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, οπότε και μόνο αυτό δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για την προώθηση διαφόρων εθνικών διεκδικήσεων γενικά και του Ποντιακού ελληνισμού ειδικά. Από την άλλη πλευρά η Ελλάδα, ανήκε στο στρατόπεδο των νικητών, συνεπώς θα μπορούσε να επωφεληθεί της ευνοϊκής συνθήκης ώστε να διεκδικήσει την προσάρτηση του Πόντου. Στο ίδιο κείμενο ο Κ. Κωνσταντινίδης παραδέχεται την ύπαρξη θετικού κλίματος βάσει του οποίου θεώρησε ότι πρέπει γρήγορα να συγκαλέσει στις 22 Ιανουαρίου/ 4 Φεβρουαρίου του 1918 το Παμποντιακό Συνέδριο στη Μασσαλία, ώστε όπως σχολιάζει και η ιστορικός Ε. Κυφωνίδου να μη ρισκάρει να χάσει ο Πόντος ίσως την πιο ισχυρή του ευκαιρία να προσαρτηθεί στην Ελλάδα.

β) (σχολικό βιβλίο σελ. 250-251)

Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων. Ο ιστορικός μελετητής Α. Κλάψης προσθέτει τους λόγους για τους οποίους ο πρωθυπουργός της Ελλάδας στο υπόμνημα της 17/30 Δεκεμβρίου 1918 στη Συνδιάσκεψη, παρόλο που διατύπωσε τις ελληνικές διεκδικήσεις με σαφήνεια δεν ανέφερε τον Πόντο. Ως προς το ζήτημα του

Πόντου, όντως, ο Βενιζέλος δεν πρότεινε την ένταξή του στην Ελλάδα, εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης του, που ήταν αποκομμένη από άλλα μέρη με πυκνό ελληνικό στοιχείο και καθιστούσε εξαιρετικά δύσκολο το ενδεχόμενο στρατιωτικής επέμβασης της Ελλάδας, αν οι συνθήκες το απαιτούσαν.

Τελικά, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία. Το ίδιο παράθεμα εξηγεί ότι στην απόφαση, να μην υποστηρίξει ούτε την ίδρυση ανεξάρτητου ποντιακού κράτους, έπαιξε καθοριστικό ρόλο και η σκέψη ότι ο Πόντος δε θα μπορούσε στηριζόμενος μόνο στις δικές του δυνάμεις να διατηρήσει την ανεξαρτησία του, αν δεχόταν επίθεση από την τουρκική πλευρά. Για τον Έλληνα πρωθυπουργό, λοιπόν, η επόμενη καλύτερη δυνατή λύση ήταν η υπαγωγή του Πόντου στην άρτι ιδρυθείσα Αρμενική Δημοκρατία. Γνώριζε ότι έτσι θα είχαν τα οφέλη της ισονομίας και ισοπολιτείας, και μία καλή ζωή γενικά, χωρίς να απομακρυνθούν από τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής τους. Γι' αυτό, όπως επιβεβαιώνει και το κείμενο Γ' στις αρχές του Φλεβάρη του 1919 στο Ανώτατο Συμβούλιο όπου μίλησε για τις ελληνικές διεκδικήσεις η πρότασή του για τον Πόντο ήταν η ενσωμάτωση της Τραπεζούντας στην Αρμενία.

Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποίησαν στο Μπακού, στο Κρασνοντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Μάλιστα, το τελευταίο παράθεμα αναφέρεται στις ενέργειες των Ποντίων στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι με υπομνήματα προς τους αρμοστές των δυνάμεων προσπαθούσαν να πείσουν είτε για το ιδανικό γι' αυτούς σενάριο, δηλαδή την προσάρτηση του Πόντου στην Ελλάδα, είτε έστω για την ίδρυση της «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου».

Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρυσάνθος. Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρυσάνθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκρισή του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη. Οι περισσότεροι από αυτούς, με εξαίρεση τους Άγγλους αντιπροσώπους, είδαν με πολλή κατανόηση τα αιτήματα των Ελληνοποντίων. Συγκεκριμένα, στην πρόταση του μητροπολίτη να γίνει ο Πόντος ανεξάρτητο κράτος υπό ελληνική εντολή, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ουίλσον απάντησε: «Είναι θαυμάσια όσα μου λέτε. Ο Πόντος πρέπει να γίνει ανεξάρτητος. Μίαν ψήφον έχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα την διαθέσω υπέρ του λαού σας».

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα είναι διατυπωμένα με σαφήνεια, δεν παρουσιάζουν κάποια ιδιαίτερη δυσκολία και προέρχονται από όλα τα κεφάλαια της ύλης. Όσον αφορά τη δεύτερη ομάδα (πηγές), ιδιαίτερη προσοχή απαιτεί το θέμα Γ1 που συνδυάζει στοιχεία του κεφαλαίου Α (Οικονομία – 19^{ος} αιώνας) και του κεφαλαίου Γ (Προσφυγικό - 19^{ος} αιώνας). Επιπλέον, η επεξεργασία του κειμένου Α, λόγω της γλωσσικής μορφής στην οποία είναι δοσμένο (καθαρεύουσα), ενδέχεται να δημιουργήσει σχετική χρονική καθυστέρηση σε ορισμένους μαθητές. Το θέμα Δ1 εξετάζει το κεφάλαιο Ε της ύλης (Παρευξείνιος Ελληνισμός). Ένας επαρκώς προετοιμασμένος υποψήφιος μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε όλα τα ζητούμενα.

